

Hatvanöt év után

Bezdánban az Alsó temetőben az idén is koszorúzási ünnepségen emlékeznek meg arról a több mint száz magyar férfiről – közöttük az apjukkal együtt halálba küldött 16-18 éves fiatalokról – akiket 1944 november 3-án a falu melletti Isterbác tanyai településen megöltek a bevonuló partizánok. A megemlékezés helyszínének az esemény után 65 évvel is szimbolikus jelentősége van: Bezdán az egyetlen hely vidékünkön, ahol 1945 tavaszán a hozzátartozók kihantolták a falu melletti tömegsírt, és az áldozatokat a temetőben temették el, egyfajta vádló üzenetként, sorban egymás mellé. A szörnyű történet részleteit sokan megírták már, de hatvanöt év alatt sem hozta nyilvánosságra a szerb hatalom részéről soha senki, hogy személy szerint kik voltak a tettesek és kik a felelősök. Továbbra is kell a mítosz, hogy szerbek nem követtek el népirtást.

E tekintetben most sem lesz változás, hogy a szerb kormány júliusi határozatával az ígéretek szerint feltárják a második világháborús, a kommunisták által likvidált áldozatok tömegsírait, s a feltárások irányítására már meg is alakult a kormánybizottság. Az egész országra kiterjedő kutatásokkal ugyanis elégtételt kívánnak adni az 1944 és 1946 közötti partizánuralom minden olyan áldozatának, akiket bírósági ítélet nélkül a halálba küldtek, így tehát a súly a második világháborúból győztesen kikerülő új hatalomnak a rendszer ellenségeivel történő leszámolására helyeződik, s nem a nemzeti alapon történt vérengzésekre. Vajdaság szempontjából ez azt jelenti, hogy a németek elűldözésének és gyűjtőtáborokban történt likvidálásának és a magyarok elleni mérszárlásnak a következményeire ugyanúgy tekintenek, mint az új rezsim ellenségeivé nyilvánított szláv áldozatokra. Ma már a boszniai háborút követően tudjuk, hivatalosan milyen módszereket ismernek el a tömegsírok helyeinek keresésére és lokalizálására. A műholdas-felvételek, a túlélők és szemtanúk vallomásai, az azonosításkor pedig az elhunyt és a családtagok DNS-vizsgálata, a ruhamaradványok, a sírokban található dokumentáció vezethet nyomra.

Tizennégy évvel a srebrenicai vérengzés után ennek ellenére még ma is tart a feltárás és az áldozatok azonosítása.

Mit lehet kezdeni hatvanöt év után?

A történészek már kimondták: szerintük Szerbiában a jelzett időszakban – tehát 1944 és 1946 között – 80 000 ember vált az új kommunista rezsim áldozatává, s ennyi emberről nem tudni, hogy hol nyugszik.

Nyugszik? Folyóparti mocsarakban, hegyi katlanokban, lebetonozott sportpályák, hatalmas középületek betonjai alatt?

A belgrádi sajtó szerint több mint 200 tömegsír feltárására készülnek az országban. Többször is idézik Srđan Cvetković történészt, a Modernkori Történelmi Intézet munkatársát, aki szerint az áldozatok száma 60-80 ezerre tehető és már most tudni, hogy például Nišben 800-1000 embert öltek meg a bevonuló partizánok, Belgrádban pedig több ezret, s ő az, aki német és magyar kutatásokra hivatkozva azt állítja, hogy a vajdasági áldozatok száma 40-45 ezerre tehető. Ezeknek a hozzávetőleges adatoknak a birtokában a kormánybizottság felhatalmazást kapott, hogy átnézze a levéltárak adatait és összeállítsa a bírósági ítéletek nélkül meggyilkolt emberek listáját és kijelölje, szerinte hol találhatók a tömegsírok.

Szerbia végre, több mint 60 év után szembenéz a múltjával, és a partizánok és csetnikek közötti különbségek téves idealizálásával – mondogatják, ám ha a világhálón böngészve a témával kapcsolatos egyéni véleményeket olvassuk, láthatóvá válik, hogy a szerb ajkúak körében is jelen van a csalódás, amiért a szerb állam ezidáig nem mutatott őszinte hajlandóságot a történelmi igazságtételre. „Nem kevés a 2000 utáni demokratikus hatalom azon aktív részeseinek a száma, akik Tito kommunistáinak a leszármazottai... Ez is a rövidlejárátú akciók egyike, vagy pedig egyszerűen szükség van arra, hogy Európa előtt kihirdessük, hogy ezt a kérdést is megoldottuk, együtt a denacionalizációról szóló csalással” – szól az egyik kommentár, a Danas egyik olvasója pedig ezt írja: „Függetlenül attól, hogy szeretem-e az albánokat vagy sem, szörnyű jelenet volt, amikor Nišben a főutcán megjelent előttem egy csoport láncokkal megkötözött koszovói albán, akiket minden oldalról automata fegyverrel felszerelt örök kísérték és elviharoztak velük Bubanj felé a semmibe. Az igazság szörnyű.” Igen, az igazság sokszor szörnyű. De még szörnyűbb, ha a nemzeti indíttatásból, egész kisebbségi népcsoportok ellen elkövetett gyilkosságokat összemoszák az ideológiai leszámolásokkal vagy az anyagi haszonszerzés miatti likvidálásokkal. Hatvanöt év távlatából is van különbség a gyilkos motívumok között.

Friedrich Anna